

Az MRK Bölcsész- és Társadalomtudományi Bizottságának állásfoglalása az új felsőoktatási törvény koncepciójáról (2010. november 23.)

Az MRK BTB megvitatta új felsőoktatási törvény koncepcióját és a következő állásfoglalást hozta: A koncepció általánosságban több olyan, évek óta megoldatlan kérdést próbál szabályozni, amelyben fontos, hogy változás történjen a minőségi felsőoktatás érdekében.

1. A koncepció kerettörvényben gondolkodik, ez a részjogszabályok részletes kidolgozása nélkül kevés és nem hoz létre koherens rendszert. Ami nem kerül be a törvény szövegébe, és alacsonyabb rendű jogszabályok (miniszteri rendeletek stb.) szabályozzák, azt a társtárcák magasabb rendű jogszabályai felülírhatják. Javasolja a bizottság, hogy a lehető legtöbb stratégiai elemet emeljék be a törvényi szabályozás keretébe, ami a felsőoktatásban megőrzendő jogbiztonság miatt is fontos.
2. Az oktatók túlzottan magas kontaktóra-terhelése komoly (verseny)hátrányt jelent abban a tudományos és felsőoktatási térségben (pl. Európában), amelyhez a magyar felsőoktatás tartozni véli magát. A magyar egyetemi oktatók óraterhelése csaknem duplája a fejlett nyugati egyetemi világ óraterhelés átlagainak. Ez csökkenti az oktatás színvonalát és a kutatásra fordított időt. A hallgatók óraterhelése is messze meghaladja a nyugati átlagot. A rengeteg kontaktóra nem teszi lehetővé, hogy a nyugati mintákhoz hasonlóan a képzés súlya a hallgatók önálló munkavégzésére helyeződjen át. A hallgató rengeteg kontaktórát hallgat és a világon talán leghosszabbnak számító vizsgaidőszakokban rengeteg vizsgán mondja vissza azt, amit az órákon hallott. Törekedni kell tehát arra, hogy az oktatók és a hallgatók óraterhelése közelítsen az európai átlaghoz. Az oktatók esetében be kell vezetni a még differenciáltabb óraterhelés rendszert (tanársegéd, adjunktus, docens, professzor). E folyamattal párhuzamosan hatástanulmányok elvégzését javasolja a bizottság a kredit-szabályozás terén is, hiszen a legtöbb európai országban magasabb kreditszámokkal dolgoznak tantárgyanként, és a kontaktóra-terhelés felülvizsgálásával párhuzamosan ezen a téren is változtatásokra volna szükség.
3. A felsőoktatási intézmények autonómiáját, főleg a gazdálkodási és gazdasági autonómiájukat biztosítani kell, különös tekintettel az Alkotmány 70/G §-ban foglaltakra.
4. A kutatás fogalmát részletesen ki kell dolgozni, le kell szögezni, hogy a felsőoktatási intézmények egyben kutatóhelyek is. A felsőoktatási intézmények megítélése során komplex megközelítést kell alkalmazni, amelyben a kutatás és a képzés színvonalát is figyelembe kell venni. Az akadémiai és egyetemi szféra viszonyát szabályozni kell.
5. Az oktatók kinevezését, a felsőoktatási intézmények autonómiájából kiindulva elsősorban egyetemi, főiskolai kompetenciában kell tartani, a koncepcióban szereplő, az oktatók előléptetését korlátozó időtartamokat ki kell venni az anyagból. Egyedül a tanársegéd két, határozott idejű, egyenként 4 éves ciklusú foglalkoztatását támogatjuk. Az oktatók kinevezésének minimális feltételeit a jelenlegi gyakorlat alapján kell kialakítani, a koncepcióban szereplő feltételek sok esetben ettől elmaradnak. Így például a docensek miniszteri kinevezésének nem látjuk értelmét, és nehezen tudjuk elképzelni, hogy adjunktus tanszéket vezethessen, különösen úgy, hogy még fokozattal sem rendelkezik. A Bizottság állásfoglalása szerint a habilitáció nem túlbürokratizált folyamat és hasznos mérföldköve az egyetemi belső előléptetési rendszernek ((a tudományegyetemi karokon adjunktusok habilitálnak a docensi cím elnyerésének előfeltételeként). Megtartása fontos szempont.

6. Az alapelvek között szereplő, a „munkaerő-piaci igényekhez rugalmasan alkalmazkodik a felsőoktatás” megfogalmazás nem szerencsés, hiszen ezeket az igényeket a munkaerőpiac szereplői sem tudják meghatározni. Tekintettel arra, hogy a felsőoktatáson belüli változások 8-10 év múlva érvényesülnek a végzett hallgatók körében, érdemesebb volna a felsőoktatás stratégiai célkitűzéseire igazítani a hosszabb távú tervezést. Természetesen folyamatosan figyelembe kell venni a társadalmi igényeket, amelyek azonban a XXI. században korábban nem észlelt gyorsasággal változnak. Kerüljön ki a koncepcióról a bölcsészettudományok területén végzettek nézve dehonesztáló, munkanélküliségi adatokkal alá nem támasztott kitétel. A bizottság ismételtlen leszögezi, hogy a bemeneti igényeket is figyelembe kell venni az államilag finanszírozott hallgatói létszámok megállapításánál, illetve, hogy a regionális munkaügyi központok adatai szerint elhanyagolható a diplomás munkanélküliek, azon belül is a bölcsész- és társadalomtudományi területeken végzett munkanélküliek aránya.
- 7.1. A Képzés fejezetben pontosan meg kell szabni a szakok indításának feltételeit illetve a MAB szerepét és hatáskörét. A MAB ugyanis a felsőoktatási törvényben rögzített feltételek meglétét vizsgálja a hatályos szabályozás szerint, minőségbiztosítási szempontból, nincs hatósági jogköre. Fontosnak tartjuk, hogy a jelenlegi rendszerhez hasonlóan legyen mód jogorvoslatra a MAB döntéseivel szemben, hiszen véleményező szervként nem lehet egyben a MAB az utolsó döntést meghozó szervezet, ezt a jogot a minisztérium gyakorolja, a doktori iskolák esetében is. A MAB plénumába az Országos Doktori Tanács is küldjön képviselőt.
- 7.2. Fontosnak tartjuk, hogy a képzés nem két, hanem három ciklusú, hiszen a doktori képzés szerves rész ennek a szerkezetnek. A Bizottság a gyakorlati és az akadémiai képzések megkülönböztetését szakmailag a legtöbb alapszak (BA) esetében koncepcionálisan lehetetlennek, és végrehajthatatlannak tartja.
- 7.3. A bizottság kéri, hogy az innovációs járulékot, és a szakképzési hozzájárulást ismét lehessen a bölcsész- és társadalomtudományi szakok esetében is fogadni, hiszen ez elősegítené a felsőoktatási intézmények és a versenyszféra kapcsolatának további kiépítését ezeken a képzési területeken.
8. A Finanszírozás fejezetben a 70%-os feladatfinanszírozási arányt pontosítani kell, hiszen ezeket a feladatokat, illetve a hozzá igazított finanszírozást a kapacitás-akkreditáció alapján nem lehet megszabni. Pontosítani kell, hogy a 70 %-os bázis mit jelent. A felsőoktatás felülről zárt költségvetésében az ilyen arányok (70 + 15 + 15 %) szerinti elosztás hatástanulmányok, vagy próbaszámítások nélküli bevezetése veszélyes lehet. A felsőoktatási kormányzat döntése, hogy hány képzési helyet, milyen formában finanszíroz, de a teljesítményelvet kellene előtérbe helyezni. Fel kellene vázolni a felsőoktatás finanszírozásának rövid- közép-és hosszabb távú jövőképét. Szólni kellene a felsőoktatás és környezete (gazdasági, társadalmi) kapcsolatairól illetve regionális és interregionális küldetéséről.
9. A Bizottság fontosnak tartja a kutatóegyetemek, kutatókarok támogatását. A koncepció a teljes felsőoktatási költségvetés csupán 3 %-át szánja erre a célra (10-15 % lenne már akkora nagyságrend, amely rövid távon érezhető változásokat okozna), és az elosztás módszertanát sem szabályozza. Rendkívül fontos lenne, hogy átlátható, és szakmai alapú elosztást alakítson ki a minisztérium vezetése az európai és regionális szinten is jegyezhető kutatóegyetemek, kutatókarok támogatására. A kari szint alatti kiválósági rendszer bevezetését a Bizottság nem támogatja. A kutatóegyetemi, kutatókari rendszer mellett cizelláltabb felsőoktatási struktúrára van szükség, elismerendő, hogy nem csak az egyetemi, de a főiskolai szféra is lehet „kutatásintenzív”. Javasoljuk, hogy

angolszász mintára vezessék be a „community college”, „university college”, egyetem és kutatóegyetem szintekkel rendelkező (vagy ennél még cizelláltabb) rendszert, amelyben a magyar felsőoktatás minden szereplője megtalálja a maga helyét és nem kényszerül arra, hogy ugyanazon a pályán mozogjon.

10. Támogatja a Bizottság a koncepció elgondolását abban a kérdésben, hogy csak a koncepcióban tételesen nevesített arányú minősített oktató, kutató kollégával rendelkező karok kapjanak főiskolai/egyetemi kari státuszt. Javasoljuk, hogy az egyetemi kar minimum kritériuma legyen az egy, saját doktori iskola megléte.
11. A Bizottság az alapszakos (BA) felvételi rendszer esetében **a szóbeli felvételit elutasítja**, mivel ellenkezik az emelt szintű érettségi teljesítményére épülő rendszerrel, és feleslegessé teszi azt. A szóbeli felvételi óriási terhelést jelentene az amúgy is erősen terhelt vizsgaidőszakban a rendszerre. Amennyiben a szóbelin a felvételiző pontot kapna, az megszüntetné a mostani, az egyetemektől független pontszámítási rendszer objektivitását és a szubjektív (szóbeli felvételi) elemmel bővített pontszámítás – a hallgatók irányításán keresztül a finanszírozásban is szerephez jutó – felvételi ponthatárok összehasonlítható rendszerét ellehetetlenítené. Amennyiben pontszámmal nem honorált szóbeli alkalmassági vizsga lenne, az komoly aggályokat fogalmazhat meg a „Milyen szubjektív szempontok alapján nem vettek fel?” kérdés formájában. A Bizottság korábbi határozataival összhangban **támogatja** azt az elképzelést, miszerint kizárólag **egy vagy két emelt szintű érettségivel lehessen bekerülni a felsőoktatási intézményekbe**. Bizonyos képzési területeken alkalmassági vizsga természetesen elképzelhető.
12. A Bizottság a pedagógusképzés terén **támogatja az osztatlan, kétszakos tanárképzés elgondolását**, ugyanakkor a tanárképzés megszervezésére hivatott, a koncepcióban szereplő, az egyetemeken a pedagógusképzést koordináló „**tanárképző intézet**” elgondolását **csak egy karon belüli struktúrában tartja elfogadhatónak**. Ennek oka, hogy Magyarországon a (középiskolai) tanárok képzése mindig a magas szintű egyetemi képzés része volt (például az akadémiai profilú képzést folytató tudományegyetemi karokon, ahol a „tudóstanár” régi eszméjének megfelelően a jövő tudósai és középiskolai tanárai együtt tanultak az akadémikusoktól). Ebből adódóan nem logikus a tanárképzést egy karon kívüli „tanárképző intézet” formájában ennyire elkülöníteni a tudományos/szakmai bázist jelentő karoktól. Biztosítani kell, hogy a tanári MA-ból is lehessen a doktori képzés irányában továbbhaladni a rendszerben.
13. Hiányolja a Bizottság a koncepcióból a bolognai folyamat 2020-ig európai szinten meghatározott stratégiai célkitűzésekre is koncentrálni és végrehajtási elgondolásokat, különös tekintettel a külföldi hallgatók fogadását és az európai közös oklevelek kiadásának szabályozását. Ez azért is fontos, mert a közös képzések létesítése és indítása csak részlegesen szabályozott, szükség van a nemzetközi együttműködési megállapodásokon nyugvó közös képzés keretrendszerének átfogó szabályrendszerének kialakítására.